Concepte de bază și definiții:

Indicii prețurilor de consum (IPC) acoperă cheltuielile monetare de bunuri și servicii pentru consumul final, pentru toate tipurile de gospodării rezidente, cu excepția gospodăriilor instituționale, în scopul de a oferi o imagine cât mai relevantă și precisă a inflației. IPC poate fi privit ca o metodă de măsurare, în linii mari, a prețurilor unui model de cheltuieli fixe.

Indicele armonizat al prețurilor de consum (IAPC) este un set de indici ai prețurilor de consum din UE, calculat în conformitate cu o abordare armonizată și un singur set de definiții. IAPC este conceput în principal pentru evaluarea stabilității prețurilor în zona euro și a convergenței evoluției prețurilor în UE, dar și pentru comparații ale inflației la nivel european. Începând cu ianuarie 2016, seriile IAPC sunt publicate cu anul de referinţă 2015 = 100.

Post de cheltuieli - grupă de cheltuieli efectuate de consumatori pentru satisfacerea unor nevoi concrete de consum de bunuri alimentare, nealimentare sau de servicii.

Pondere - coeficient de comensurare folosit la calculul unui indice sintetic (agregat) pentru o colectivitate de elemente necomensurabile nemijlocit, având drept funcţie stabilirea importanţei relative a fiecărui element în colectivitatea statistică cercetată.

Rata lunară a inflaţiei - creşterea preţurilor de consum într-o lună, faţă de luna precedentă.

Rata medie lunară a inflaţiei - media creşterilor lunare ale preţurilor. Se calculează ca o medie geometrică a indicilor lunari ai preţurilor de consum cu baza în lanţ din care se scade baza de comparaţie egală cu 100.

Rata medie anuală a inflaţiei - creşterea preţurilor de consum într-un an faţă de anul precedent. Această rată se calculează ca un raport, exprimat procentual, între indicele mediu al preţurilor dintr-un an şi cel al anului precedent, din care se scade 100. La rândul lor, indicii medii ai preţurilor din cei doi ani se determină ca medii aritmetice simple ale indicilor lunari din fiecare an, calculaţi faţă de aceeaşi bază (octombrie 1990 = 100).

Rata anuală a inflaţiei - creşterea preţurilor de consum într-o lună din anul curent, faţă de aceeaşi lună a anului precedent. Această rată se calculează ca un raport, exprimat procentual, între indicele preţurilor dintr-o lună din anul curent şi indicele din luna corespunzatoare a anului precedent, calculaţi faţă de aceeaşi bază, din care se scade 100.

Cadru legal

Temeiul legal al observării şi înregistrării preţurilor şi tarifelor îl constituie Legea nr.226/05.VI.2009 privind organizarea şi funcţionarea statisticii oficiale în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 397/11.VI.2009, H.G. nr. 957 din 18.VIII.2005 privind organizarea şi funcţionarea Institutului Naţional de Statistică, publicată în Monitorul Oficial al României nr.810/07.IX.2005, cu modificările ulterioare, precum şi Hotărârea de Guvern privind Programul Statistic Naţional Anual (PSNA) ce se publică anual în Monitorul Oficial.

Regulamentul UE al Parlamentului European și al Consiliului nr. 792/2016 privind IAPC, reprezintă cadrul legal pentru determinarea indiciilor armonizaţi ai preţurilor de consum, calculaţi prin metodologii comparabile la nivel european, care ţin seama de specificul naţional de consum şi de variaţia preţurilor în fiecare ţară.

Sfera de cuprindere

Prețurile măsurate sunt cele suportate efectiv de către consumatori, astfel încât acestea includ taxele de vânzare pe produse, cum ar fi taxa pe valoarea adăugată.

IPC se calculează pe baza elementelor care intră în consumul direct al populaţiei şi exclude:

- consumul din resurse proprii reprezentând contravaloarea cantităţilor de produse consumate de populaţie provenite din alte surse decât din cumpărări (din stoc, din producţie proprie, primit în dar etc.);
- cheltuielile cu caracter de investiţii şi acumulare (cumpărarea de locuinţe, materiale de construcții utilizate la construirea de noi locuințe sau efectuarea de reparații capitale la locuințele vechi), rate de asigurare, amenzi, jocuri de noroc, impozite etc.;

- cheltuieli aferente plăţii muncii pentru producţia gospodăriei (arat, semănat, prăşit, îngrijirea grădinilor şi livezilor de pomi, a viilor, strângerea recoltelor, cositul fânului, tratamentul medical al animalelor etc.).
- IPC exclude cheltuielile cu dobânda și de credit, referindu-se la ele ca la un cost de finanțare, nu ca la o cheltuială de consum.

Colectarea datelor

Observarea şi înregistrarea preţurilor se realizează în cele 42 oraşe reşedinţă de judeţ din care au fost selectate 68 de centre de cercetare, în funcţie de numărul de locuitori. Unităţile în care se înregistrează preţurile/tarifele au fost selectate la nivel local, din centrele de cercetare, în funcţie de volumul desfacerilor de mărfuri şi al prestărilor de servicii. Sunt incluse în nomenclator cca. 7300 unităţi, care trebuiesc menţinute cât mai mult timp posibil pentru a asigura continuitatea observării preţurilor. Prețurile colectate lunar sunt prețuri cu amănuntul, inclusiv și TVA.

Metoda de calcul a IPC

IPC se calculează ca un indice de tip Laspeyres cu bază fixă. Începând din ianuarie 2020, calculul indicilor lunari cu bază fixă se face utilizând preţurile medii din anul 2018 (anul 2018=100) şi ponderile din acelaşi an determinate pe baza cheltuielilor medii din Ancheta Bugetelor de Familie.

Prețurile colectate lunar sunt prețuri cu amănuntul, inclusiv și TVA.

Formula generală de calcul a indicelui de tip Laspeyres este:

$$L_{lo} = \sum I_{lo} \left(\frac{p_o q_o}{\sum p_o q_o} \right)$$

L_{lo} = indicele agregat al lunii curente (***l***) din anul 2020 faţă de anul de referinţă 2018;

I_{lo} = indicii lunii curente faţă de media anului 2018 pe trepte de agregare;

$\frac{p_o q_o}{\sum p_o q_o}$ = ponderile aferente treptelor de agregare (importanţa relativă a cheltuielilor medii lunare pe o gospodărie pentru anul 2018).

***Calculul indicilor de preţ la nivel de varietate*:**

$$i_{v_i} = \frac{p_l^{v_i}}{\overline{p}_o^{v_i}} \bullet 100$$

$p_l^{v_i}$ = preţul varietăţii ***i*** înregistrat în luna curentă (***l***);

$\overline{p}_o^{v_i}$ = media anuală a preţurilor varietăţii **i** din anul 2018.

Preţul varietăţii **i** înregistrat în luna curentă ($p_l^{v_i}$) se calculează ca o medie aritmetică simplă din cele trei înregistrări decadale, astfel:

$$p_l^{v_i} = \frac{p_{l_1}^{v_i} + p_{l_2}^{v_i} + p_{l_3}^{v_i}}{3} \quad \text{sau} \quad p_l^{v_i} = p_{l_2}^{v_i}$$

în care:

$p_{l_1 \ldots l_3}^{v_i}$ = preţurile nominale aferente celor trei decade observate în luna curentă, pentru varietatea v_i .

A doua formulă se aplică pentru majoritatea sortimentelor de mărfuri nealimentare şi servicii pentru care colectarea se face doar în perioada 10 – 17 a lunii de referinţă.

Calculul indicilor de preţ la nivel de sortiment*, ca medie geometrică a indicilor varietăţilor*, conform formulei:

$$I_{l/18}^{S_i} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^{n} i_{v_i}} \qquad n \le 68$$

n = numărul centrelor de culegere a preţurilor/tarifelor.

Calculul indicilor la nivel de grupe de mărfuri alimentare, nealimentare şi servicii ca medie aritmetică ponderată a indicilor de la nivel de posturi de cheltuieli cuprinse în grupă, astfel:

$$I_{l/18}^{C_i} = \sum I_{l/18}^{P_i} \left(\frac{w_o^{P_i}}{\sum w_o^{P_i}} \right)$$

$I_{l/18}^{C_i}$ = indicele preţurilor la nivel de grupă în luna curentă (***I***) faţă de media anului 2018;

$I_{l/18}^{P_i}$ = indicele preţurilor la nivel de post în luna curentă (***I***) faţă de media anului 2018;

$w_o^{P_i}$ = ponderea postului P_i;

$\sum w_o^{P_i}$ = ponderea grupei de mărfuri şi servicii.

Diferențe conceptuale dintre IPC și IAPC

- **Forma de prezentare a posturilor de agregare**

În sistemul naţional, în construirea IPC se utilizează un nomenclator de mărfuri şi servicii, structurat pe 54 posturi de produse alimentare, 112 posturi de produse nealimentare şi 50 de posturi de servicii, semnificative pentru consumul populaţiei României.

În sistemul european, în construirea IAPC, se utilizează o clasificare a cheltuielilor după destinaţia de consum (ECOICOP – Clasificarea Consumului Individual pe Destinații), care regrupează posturile din sistemul național. Clasificarea ECOICOP asigură comparabilitatea indicilor la nivel european, și este structurată, conform regulamentului UE 792/2016, pe 12 diviziuni detaliate, 47 de grupe, clase, sub-clase.

- **Sfera de cuprindere și acoperirea geografică a populației**

IPC utilizează principiul "național" al consumului, urmărind cheltuielile de consum ale rezidenţilor, indiferent dacă acestea sunt efectuate în interiorul sau în afara graniţelor ţării.

IAPC măsoară modificările produse în evoluția preţurilor şi tarifelor aferente bunurilor şi serviciilor care au survenit pe teritoriul României. Astfel, pentru construirea IAPC se utilizează principiul "domestic", luând în calcul consumul tuturor gospodăriilor de pe teritoriul ţării, indiferent de naţionalitate, statut rezidenţial sau social, exceptând ambasadele străine aflate pe teritoriul României.

- **Sistemul de ponderare**

Ponderile utilizate pentru calculul IPC sunt obţinute din Ancheta Bugetelor de Familie (ABF) şi rezultă din structura cheltuielilor medii lunare efectuate de o gospodărie pentru cumpărarea bunurilor şi pentru plata serviciilor necesare satisfacerii nevoilor de trai. Anual se analizează și actualizează structura cheltuielilor efectuate de populaţie. Astfel, începând din ianuarie 2020, în calculul IPC se utilizează ponderile rezultate din structura cheltuielilor medii efectuate de o gospodărie în anul 2018.

Din anul 2012, a intrat în vigoare Regulamentul CE nr. 1114/2010 privind standardele minime pentru calitatea ponderilor **IAPC**. Implementarea regulamentului, pentru anul 2020, semnifică utilizarea datelor privind cheltuiala monetară de consum final al gospodăriilor din **conturile naţionale** aferente anului 2018 şi a cheltuielilor din **Ancheta Bugetelor de Familie 2018** pentru calculul ponderilor indicilor armonizaţi. Ponderile astfel calculate sunt apoi actualizate la preţurile lunii decembrie 2019.

- **Perioada de referinţă a indicilor**

În cazul **IPC**:

- calculat faţă de luna anterioară a aceluiaşi an, indicele evidenţiază evoluţia preţurilor de la o lună la alta;
- calculat faţă de luna decembrie a anului anterior, indicele reflectă evoluţia preţurilor de la începutul anului;
- calculat faţă de luna corespunzătoare a anului precedent, indicele evidenţiază evoluţia preţurilor, eliminând caracterul sezonier al acestei evoluţii.

În cazul **IAPC**:

- indicele este calculat şi publicat faţă de media anului 2015 (2015=100). Această perioadă de referință a indicelui se utilizează pentru seriile cronologice complete ale tuturor indicilor și subindicilor IAPC, conform regulamentului UE 2015/2010. Toate țările membre ale Uniunii Europene se conformează acestei reguli din raţiuni de comparabilitate, indiferent de baza de referinţă a indicilor naţionali şi a sistemului de ponderare folosit. Aceasta înseamnă că se efectuează operaţii de calcul complementare asupra aceloraşi date pentru a se obţine un indice având ca bază de referinţă media anului 2015;
- tot din raţiuni de comparabilitate, ponderile utilizate de fiecare ţară la calculul IAPC sunt exprimate în preţurile lunii decembrie ale anului anterior.

Formele de diseminare și accesul la date

Datele sunt publicate în fiecare lună și nu sunt ajustate sezonier. Prin prelucrarea datelor colectate, rezultă următorii indicatori:
- IPC pe total şi principalele grupe de mărfuri (alimentare și nealimentare) şi servicii;
- Rata medie lunară a inflaţiei;
- Rata lunară a inflaţiei;
- Rata anuală a inflaţiei;
- Agregări speciale pentru diverse organisme interne şi internaţionale;
- IAPC pe structura ECOICOP.

În plus, se publică o serie de indici parțiali calculați prin excluderea din IPC a anumitor componente:
- Total IPC, cu excepția băuturilor alcoolice și tutun;
- Total IPC, cu excepția combustibililor;
- Total IPC, cu excepția produselor ale căror prețuri sunt reglementate;
- Total IPC, cu excepția legumelor, fructelor, oulelor, combustibililor și produselor ale căror prețuri sunt reglementate[1];
- Total IPC, cu excepția legumelor, fructelor, oulelor, combustibililor și produselor ale căror prețuri sunt reglementate[2], băuturi și tutun.

Datele referitoare la IAPC sunt publicate în Buletinul Statistic de Prețuri.

Diseminarea indicilor se realizează pe suport de hârtie sau electronic, conform termenelor stabilite prin Programul de Activitate, astfel:
- Comunicat de presă, la 10-12 zile dupa sfârșitul lunii în cauză;
- Buletinul statistic de preţuri şi buletinul statistic lunar;
- Anual: “Anuarul Statistic al României”;
- Electronic pe site-ul INS: http://www.insse.ro;
- Electronic pe site-ul Eurostat: http://ec.europa.eu/eurostat/web/main;
- În baza de date Tempo - online: http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo2&lang=ro&context=40;
- Prin direcţia de cooperare internaţională, către organismele internaţionale.

[1] Produse ale căror preţuri sunt reglementate: medicamente, energie electrică, gaze naturale, energie termică, transport C.F.R, transport pe apă, poştă şi curier, servicii de eliberare carte identitate, permis auto, paşaport, apă, canal, salubritate, transport urban în comun, chirii stabilite de administraţia locală.

[2] Pentru a raspunde cu o mai mare acurateţe nevoilor de analiză a inflaţiei, începând cu luna septembrie 2014, grupa de fructe include pe lângă fructele proaspete citricele şi alte fructe meridionale.